
הרב מנחם מקובר

לקט פסקים של הרב מרדכי אליהו זצ"ל בנושאי חינוך וצניעות

לקט תשובות זה ערוך מתוך תשובותיו של הרב זצ"ל בעת כהונתו כרב ראשי. חלקן פורסמו, וחלקן יפורסמו בע"ה בעתיד, בספר "שו"ת הרב הראשי".

ניסחנו מחדש את השאלות, והקפדנו על ניסוחו של מרן זצ"ל בתשובותיו. ההערות הנלוות לתשובות גם הן הערותיו של מרן הרב זצ"ל לנוסח התשובה.

תודתי לרב יוסף אליהו שליט"א, בנו של הרב זצ"ל, שעבר על החומר והעיר את הערותיו, וכן לרב שמואל כ"ץ ולרב זאב נוימן על עזרתם בליקוט החומר ועריכתו.

א. הלכות והנהגות הקשורות למוסדות לימוד ולתלמידים הפרדה בבית-ספר בין בנים לבנות

שאלה: מנהל ב"ס שואל לגבי תלמידים בכיתות ז'-י', מיוצאי תימן אשר שמרו מדורי דורות על הצניעות בלבוש ובהליכות: האם יש להפריד את התלמידים לאגפים שונים? מה לגבי ההפסקות בין השיעורים?

תשובה: ידוע מאמר חז"ל על הפסוק "בחורים וגם בתולות, זקנים עם נערים", דהיינו: הזקנים יחד עם הנערים, והבחורים לבד והבתולות לבד. וכן מה שתיקנו תקנה גדולה בבית המקדש לעשות עזרת נשים מיוחדת (עיי'ן סוכה נ"א, ב - נ"ב, א). לפיכך, בבית ספר שהוא חטיבת ביניים, אין שום מקום להקל שתהיה תערובת בנים ובנות, לכן יש צורך לשני בניינים נפרדים או שני אגפים, שתהא כניסה לבנים לבד ולבנות לבד, כך שבשעות ההפסקה לא יהיו בחצר יחד. זו תפארתו של עם ישראל והדרו, ובפרט שיוצאי תימן שמרו על הקדושה והטהרה וההפרדה שתהא מוחלטת כמימים ימימה.

תשובה נוספת של הרב זצ"ל בנושא זה: ... אני תמה על המתנגדים להפרדה. בעצם ההפרדה אין פגיעה לא בבנים ולא בבנות, באין הפרדה הפגיעה היא בהלכה.

אבותינו ואבות אבותינו נהגו ללמד בנים לבד ובנות לבד, וב"ה יצא מזה דור ישרים מבורך ... אוי להם לבנים ולבנות שיקבלו חינוך שלא בדרך התורה, ואדרבא אנו רואים בזמננו אותם שלומדים בנפרד מצליחים בלימודם.

במענה לשאלה של הורה בעיירת פיתוח, לגבי הפרדה בכיתה ג' במצב בו בחינוך נפרד הכיתה עלולה להסגר:

... אין זו חומרא, אלא מעיקר הדין כך הוא. אולם, במקום בו אם לא ילמדו במעורב עלול ביה"ס להסגר מפאת חוסר בתלמידים וכו', יש לעשות שאלת חכם בנדון¹.

במענה לשאלה של הורה ממושב בו לכתחילה מלמדים בכיתות מעורבות:
... הרב תמה על המנהג שנהגו אחרונים כאילו מצוה היא ללמד בכיתה מעורבת ... וכנראה שאת יצר הגדולים רוצים להנחיל לקטנים. בכל אופן – בכל מקום שאפשר להפריד יש חיוב להפריד, ומקום שאי אפשר להפריד כגון שהכיתה אינה מלאה, אך אם יוסיפו ההורים כסף מכיסם אפשר יהיה להפריד – יש מצוה להפריד.

סמכותו של רב בית ספר

שאלה: האם חשוב שלכל בית ספר יהיה רב? האם רב ביה"ס כפוף למרא דאתרא גם בעניינים הנוגעים לביה"ס? האם רב ביה"ס צריך להיות בעל כושר לרבנות או שדי בהכשרתו החינוכית? האם תלמידי ביה"ס מחוייבים לקיים את פסק רב ביה"ס גם בביתם? האם גם המורים מחוייבים לנהוג בביה"ס כפסקי הרב?

תשובה: רב ביה"ס הוא "מוסד" חשוב מאד. אני מגדירו כ"מוסד" למרות שהוא לכאורה איש יחידי. אבל הוא ממש "מוסד" בפני עצמו וחשוב מאד, כי הוא תורם רבות למורים, למורות ולתלמידים. בדרך כלל יש מרא דאתרא והוא הפוסק בכל עניין לאנשי מקומו. לפיכך, רצוי מאד שרב ביה"ס יעמוד בקשר עם הרב המקומי. אולם, בדברים הנוגעים לביה"ס גרידא, ואינם קשורים עם עניינים אחרים בעיר, אזי רב ביה"ס הוא המרא דאתרא של ביה"ס, ועם כל זה חשוב מאד שיהא בקשר עם הרב המקומי גם בעניינים כגון אלו.

כל רב הממונה על-ידי רשות מסויימת, ובנידון דידן – משרד החינוך, עליו לקבל כושר מהרבנות הראשית לישראל לתפקידו. כמובן שעליו להיות מתאים מבחינה חינוכית למקום, וזה יקבע על-ידי האגף לחינוך דתי. פסקי ההלכה של רב ביה"ס לצוות המורים והמורות, או דרכי התנהגות התלמידים, או פסקי הלכה שאומר הרב בשיעוריו מחייבים רק בתוך כותלי ביה"ס.

אין חיוב על תלמיד לנהוג כן בביתו אם הוריו סומכים על רב אחר.

1 ראה חזון איש אר"ח סימן ט"ז, ס"ק ח.

כאמור, פסקיו מחייבים גם את צוות המורים, בתוך בית הספר, דשם הוא המרא דאתרא דידם. מחובתם של צוות המורים והתלמידים לנהוג בו בכבוד הראוי לו כמרא דאתרא.

קישוט בית המדרש בחודש אדר

שאלה: האם דבר זה הוא לכבוד המקום? האם מותר לקשט את קירות בית המדרש בשרשראות נייר (כגון: בצירוי ליצנים), בפסוקים וכד' אשר ניתלים על קירות בית המדרש ועל התקרה?

תשובה: נהגו לקשט את בית הכנסת בחג השבועות בירק ובפרחים, והטעם לכך הוא שבשעת מתן תורה נתמלא העולם כולו ריח טוב מכל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה. דבר זה נלמד מהפסוק "שפתותיו שושנים", וכן נהגו גם בשמחת תורה.

בימינו נהגו לקשט את ביהכ"ס בשרשראות נייר, אך אין להתיר לתלות ציורים של ליצנים וכד' בבית המדרש המשמש גם כמקום תפילה?² אמנם יש בבית המדרש גם ציורים של השבטים, אך אין הדבר דומה, כיוון שהם קבועים ורגילים בהם, ולא חיישינן להיסח הדעת בתפילה, וגם סביר שהניחום מעל גובה אדם.

לקבל לבית ספר ילד הנמצא בתהליכי גיור

שאלה: האם ניתן לקלוט לבי"ס ילד הנמצא בתהליכי גיור, ומאיזה שלב ניתן לקולטו כדי שלא יירשם לבי"ס שאינו דתי בו הוא עלול להישאר.

תשובה: באופן עקרוני ילד שאינו יהודי אינו יכול ללמוד בבי"ס יהודי, ואסור ללמדו תורה. אולם כתב המהרש"א שמי שרוצה להתגייר מותר ללמדו תורה, לכן עפ"י זה יש מקום להכניס ילד העומד להתגייר לבי"ס דתי כדי שילמד תורה לפני גיורו. אך מצד שני קיים חשש שמא בסופו של דבר לא יתגייר הילד הנ"ל ואז יישאר ללמוד בביה"ס, ויש לזה השלכות רבות שיחשבו חבריו ומכריו שהוא יהודי.

נראה לי שעליכם לפנות לבית הדין המטפל בגיור המשפחה ולקבל המלצתו לגבי גיור המשפחה, כדי לוודא את נושא גיור המשפחה והתנהגותה. עפ"י המלצות אילו תוכלו להחליט אם לקבל את התלמיד הנ"ל לבית הספר.

לימוד משנה לתלמידים עם פירוש הרב קהתי

שאלה: המורה מלמד את תלמידי הכיתה משנה עם פירושו של הרב קהתי.

2 לקשט את בית הכנסת בדגלי המדינה או בדגלונים לקראת יום העצמאות וכדומה – אם נהגו כך, מותר.

חלק מההורים היו מעדיפים לימוד עם המפרשים המסורתיים ורק מאוחר יותר לעבור ללימוד משניות הרב קהתי. אולם, מאידך, פירוש הרב קהתי ברור ומובן יותר.

תשובה: אדם חייב להבין את פירוש המשנה, ואין זה משנה מי המפרש. ברור הוא, שאם המפרש קדוש פירושו נקלט יותר. בכל אופן, פירוש אשר מוסבר בהרחבה נקל להבינו, כמו פירושו של קהתי שהיה תלמיד חכם וירא שמים, ולכן אין שום מניעה ללמד בו, בפרט את התלמידים שקשה להם להבין. עם זאת – מוצע שאם המורה יתקשה להבין משנה מסוימת יביא את ר"ע מברטנורא ואת התוספות יו"ט כדי שהתלמידים ידעו להשתמש בפירוש זה.

פעילות ושירה בימי בין המיצרים

שאלה: (שאלת ראש אולפנא לבנות) ימי החופשה הארוכים בחופש הגדול מחייבים אותנו ליצור מסגרת מיוחדת של פעילות לתלמידות מגיל 12 עד 18. פעילות זו משלבת הרצאות תורניות ופעילות נופש. בשל אילוצים שונים עלינו לקיים השנה את הפעילות בימי בין המיצרים. שאלתי לכבוד הרב: האם ניתן לקיים בימים אילו שירה בציבור עם מוסיקה, להקרין סרט שיש בו שירה, טיול לימודי וחוויתתי, ולשיר על-מנת ליצור אוירה שמחה ונעימה!

תשובה: שירה בציבור עם מוסיקה, הרקדה, סרט שיש בו שירה וכן לשיר על-מנת ליצור אוירה שמחה ונעימה בימי בין המיצרים – אסורה! לעומת זאת טיול לימודי וחוויתתי בימים הנ"ל – מותר.

בהמשך לתשובת הרב שאל ראש האולפנא שאלה נוספת:

שאלה: פסק ההלכה של כב' הרב, האוסר לשיר אפילו כדי ליצור אוירה נעימה, מעמיד בספק גדול את הצלחת הסמינריון ובכך גם את קיומו בשנים הבאות. מדובר בבנות צעירות, שהנושא העיוני בלבד, ללא השירה והאוירה הנעימה, לא ימשוך אותן לבוא לסמינריון. השאלה היא – האם יש להעדיף את הצלחת הסמינריון, ולהתיר את השירה, כי לא ניתן לקיימו במועד אחר, או לבטל את הסמינריון?

תשובה: היות והשאלה העומדת על הפרק היא אי הצלחת הסמינריון וזה שעת הדחק, אפשר להתיר שירה בפה וללא כלי זמר, וזאת רק עד לר"ח אב³.

3 עיין בכף החיים סימן תקנ"א ס"ק ט"ל, מ'.

תפילת בנות

שאלה: א. האם בנות עדות המזרח המתפללות במסגרת ביה"ס רשאיות לברך בשם ומלכות? **ב.** האם ראוי לקבוע נוסח אחיד במסגרת תפילה בית ספרית לבנות, ובאילו קטעים?

תשובה: א. בנות עדות המזרח ברובן נוהגות לברך את כל הברכות שבתפילה עם שם ומלכות⁴. זאת פרט לברכת "שעשני כרצונו" שמברכות ללא שם ומלכות⁵. **ב.** על הבנות להתפלל תפילת שחרית כרגיל, עם ברכות "ברוך שאמר" וברכות קריאת שמע וכו', שהן חלק מהתפילה. לעניין צמצום התפילה יש לעיין ב"ספר הלכה" חלק א' עמ' צ"ד סעיף כ"ט.

לבישת ציצית בשיעורי ספורט

שאלה:. האם ניתן להורות לתלמידים שמי שקשה לו ללבוש טלית קטן בשיעורי הספורט, כיוון שזה מפריע להתעמלות, שלא ללבושה? יש לציין שבשיעור זה התלמידים לובשים רק גופיה.

תשובה: כיוון שהלבוש העליון מפריע לפעילותם בשיעורים אלו, אין כל מצווה בזמן שיעור זה ללבוש טלית קטן, באופן שיפריע לפעילות הספורטיבית. הדבר גם אינו לכבוד הטלית קטן. אך יש להורות לתלמידים שמיד לאחר שהם מסיימים את שיעורי הספורט, ומחליפים את לבושם, ישובו וילבשו את הטלית קטן.

העברת מידע לצוות החינוכי בנוגע לתלמידה שנכשלה בעבירה

שאלה: א. בת שראתה את חברתה נכשלת בעבירה, והיא מתביישת להוכיח אותה על כך, או שהיא חושבת שחברתה לא תקבל את תוכחתה – האם מותר לה לספר זאת למחנכת או למדריכה שלה?

ב. האם יש הבדל אם מדובר בעבירה קלה או בעבירה חמורה?

ג. האם התשובה על הנ"ל תקפה גם לגבי עבירה שנעשתה מחוץ לאולפנא?

תשובה: א. תלמידה שראתה את חברתה נכשלת בעבירה – אם לא נעים לבת להוכיחה בפניה, או שחושבת שלא תקבל את תוכחתה, חייבת היא למסור את

4 וכן נהגו הנשים בדור הקודם, ביניהן היתה גם אימו של ראש ישיבת פורת יוסף, הרה"ג ר' יהודה צדקה זצ"ל, שהיתה בת אחותו של גאון עוזנו ותפארתנו הרה"ג ר' יוסף חיים זצוק"ל, בעל הבן איש חי. הוא לימד אותה הלכות, והיתה מתפללת את כל התפילה עם כל הברכות בשם ומלכות, כולל תפילת מוספין. גם אם האם לא נהגה לברך – הבת יכולה לברך כנ"ל. עיין כף החיים בעניין זה באורך.

5 עיין ב"ספר הלכה" של מרן הרב זצ"ל חלק ב' מהלכות קריאת שמע סעיף מ"א.

העובדות בפני המחנכת או המדריכה שלה.⁶
ב. אין הבדל בנאמר בסעיף א' בין עבירות קלות לעבירות חמורות.
ג. כמו כן לא קיים הבדל בין עבירה שנעשתה באולפנא לבין עבירה שנעשתה מחוץ לאולפנא.⁷ אלא שכאן ראוי לציין, שעל המדריכה או המחנכת לשמור על זהות המוסרת, בסודיות מוחלטת.

צילום מספר לצורכי לימוד

שאלה: האם כמחנך כיתה אני רשאי לצלם קטעים מספר, אשר על כריכתו כתוב "כל הזכויות שמורות", וזאת לצורך לימוד בלבד?

תשובה: הנוהג הוא שמותר לצלם קטעים מתוך ספר, במיוחד אם זה לצורך לימוד, אלא אם כן כתוב במפורש שאפילו קטעים אין לצלם ואפילו לצורכי לימוד.⁸

העתקה במבחנים

שאלה: תלמיד בישיבה תיכונית שואל: האם מותר להעביר תשובות בשעת המבחן מאחד לשני, וכן האם יש הבדל בין מבחן בו יש משגיח לבין מבחן "כבוד".

תשובה: חכמי המוסר אומרים על הפסוק "מדבר שקר תרחק" שאין לאדם לשקר אפילו את עצמו, כיוון שעל ידי כן הוא מרגיל את נפשו לתכונה של שקר ואז ישקר גם לאחרים.

בנדון שלך קיימים שני הדברים: גם שקר של אדם לעצמו וגם לאחרים. שהרי הבוחן מעוניין לדעת את ידיעותיו של כל אחד בנפרד, לכן ודאי שאינו מסכים שיעתיקו זה מזה. ואין זה משנה אם יש מישהו משגיח בעת הבחינה או אין. לכן, גם במקרה שאין משגיח – אסור להעביר תשובות מאחד לשני,⁹ ואסור להעתיק. ועצה טובה קא משמע לן: ראוי להתכונן היטב לפני הבחינה, ולהתפלל היטב לקב"ה שיסייע בבחינה.

כניסה לכניסה ולמסגד בשעת טיול

שאלה: א. הכניסה למסגד מותרת. עיין ברמב"ם בספרו "קידוש השם" על כך.

6 ויש בזה מצוות "הוכח תוכיח", ואין בכך חשש של מלשינות.

7 עיין כל זה בחפץ חיים כלל ד' סעיפים ה'ו'.

8 עיין שו"ת הרב הראשי תשמ"ח-תשמ"ט סימן ג'.

9 תלמיד הרואה שחברו מנסה להציץ למבחן שלו, עליו למנוע ממנו לעשות זאת, כי אי יאפשר לו להעתיק הרי הוא מסייע בידי עוברי עברה.

ב. הכניסה לכנסיה אסורה בדל אופן שהוא. עיין בשו"ע יורה דעה סימן ק"נ סע' א ובדרכי תשובה שם¹⁰.
ועיין באריכות בתשובות "חיים ביד" סימן כ"ו.

ב. הלכות צניעות והפרדה בין בנים לבנות לבישת מכנסיים לבנות

שאלה: בי"ס אזורי לילדים ממשפחות שונות. האם התלמידות רשאיות להגיע במכנסיים לביה"ס? האם קיים הבדל בין הכיתות הנמוכות לגבוהות? תשובה: ... יש למנוע מתלמידות בכיתות הגבוהות להופיע עם מכנסיים בכל דרך שהיא. אולם בשעת הדחק, כגון בטיולים וכד', יש להתיר להם להופיע עם מכנסיים ועליהם חצאית.

בכיתות הנמוכות (א', ב') הייתי ממליץ לנהוג באותה הדרך. אך אם הדבר קשה לבנות (במיוחד במזג האויר הקר השורר באזורכם) אפשר להתיר להן, אף שלא בשעת הדחק, שילכו עם מכנסיים ועליהם חצאית¹¹.

במענה לשאלת חיילת דתיה בנושא זה: הרב מבהיר בדבריו כי הרבנות הראשית אסרה שירות בצה"ל לבנות בכל מסגרת שהיא. בנושא המכנסיים הוא מבהיר כי קיימים שני טעמים בנדון: א. מטעם "לא ילבש גבר שמלת אשה", או להיפך. ב. המכנסיים מבליטים את האיברים.

מדין "לא ילבש", אם הצבע או סוג המכנסיים מיוחדים לבנות וניכר שאינם שייכים לגבר, כמו שנהגו בעבר לרקום בקצה המכנסיים וכד', אזי איסור זה אינו קיים. אך הטעם השני עדיין קיים, ואסור לבת לגרום לכך שאנשים יכשלו בה. אולם, אפשר ללבוש מכנסיים המיוחדים לנשים שניכר בהם שהם של נשים ועליהם חצאית, כגון במקום קר או בטיולים וכד'.

לבישת חצאית ארוכה ללא גרביים

תשובה: מהדין אשה צריכה ללכת עם גרביים, וכפי שנהגו בבית הוריה של השואלת. עם זאת, אם הבת מעוניינת ללבוש חצאית ארוכה עד הקרסול במקום גרביים – מותר לה.

ללמד בכיתה בה יושבת תלמידה הלבושה באופן לא צנוע

שאלה: יהודי שומר מצוות מלמד במכללה בה אחת התלמידות לבושה באופן לא צנוע. במסגרת השיעור על המרצה לעבור בין התלמידים כדי להסביר. האם מותר לו לפי ההלכה ללמד בכיתה זו?

10 עוד עיין שו"ע שם סימן קמ"ט סע' א ושו"ך שם ס"ק א.

11 ראה ש"ך יורה דעה סימן קפ"ב ס"ק ז.

תשובה: אם הדבר מושך את תשומת הלב ומפריע לך – אסור ללמד שם. אך אם המורה טרוד במלאכתו ואינו נותן לתלמידה זו שיעור אישי, אלא היא נבלעת בין כל התלמידים – מותר, משום "עת לעשות לד". עיין בדברי החזון איש או"ח סוף הלכות קריאת שמע¹².

כניסת מורה לים עם תלמידותיו לצורך לימודי

שאלה: מורה מלמד ביולוגיה ביחס לגופי מים שונים ועליו להכנס עם תלמידותיו לים כדי לראות יצורים שונים. הבנות נכנסות למים כשהן לבושות מכנסיים ארוכים שעליהם חלוק. האם הדבר מותר לצורך לימודי?
תשובה: עיין במסכת ברכות דף ס"א ע"א ורש"י שם ד"ה "אחורי אשה", בעניין האיסור להסתכל באישה החוצה נהר. ועיין במסכת שבת דף י"ג שחומר אשה נידה הוא כאשת איש. ועיין בשו"ע אבן העזר סימן כ"א סעיף א. למעשה על הבנות ללבוש מכנסיים וחלוק על כל גופן ולכסות את החלק העליון של גופן, וכן המורה¹³. על ידי כן אפשר יהיה להימנע מאיסור מראית עין, ולא יבואו לחשוד בהם שהם מתרחצים בים במעורב.

הדרכה בתנועת נוער מעורבת

שאלה: אני תלמיד בישיבה תיכונית ומתגורר בעיר פיתוח. ביקשו ממני להדריך בתנועת נוער מעורבת בעירי, מפני שסבורים כי אוכל לתרום לנוער מבחינה דתית וחינוכית. בודאי ידוע לכבוד הרב, כי המצב הרוחני הירוד בו מצויים בני הנוער בערי הפיתוח הולך ומחמיר, ואף רב העיר סובר כי יש לחזק ולעודד את בני הנוער. למותר לציין כי בסניפנו נזהרים בדיני יחוד ואין נוגעים בבנות כלל.

שאלתי היא: האם מותר לי להדריך בתנועה זו?

תשובה: עיין בדברי הראי"ה קוק זצ"ל ב"עזרת כהן" סימן ל'. אעפ"י כן אם רב העיר חושב שפעילותך והדרכתך חשובה הינך יכול להמשיך לפעול עפ"י הנחיותיו של כבוד רב העיר¹⁴.

דיני שירת בנות בפני הורים ובנים ודיני מקהלה מעורבת

תשובה: א. בת לבדה לשיר לפני הורים או בנים ומורים – אסור.

12 סימן ט"ז ס"ק ח.

13 המורה ילבש מכנסיים ארוכים, כך שיהיה ברור לצופה מהצד שמדובר בשיעור ולא ברחצה מעורבת.

14 ראה בחזון איש סימן ט"ז ס"ק ח'. ועוד עיין בשו"ת הרב הראשי תשמ"ח-תשמ"ט סימן ה', ל', קס"ו.

ב. דקלום או אמירה של בת או בנות לפני ההורים – מותר, אך ורק בתנועות דיבור ולא ריקוד.

ג. ריקוד של בנות בפני הורים – אסור.

ד. בנים ובנות לשיר יחד שירה באולם אחד או במקהלה – אסור.

קיום טקס בת-מצוה מעורב בבית-כנסת

שאלה: זה כבר למעלה מעשר שנים שהקהילה בה אני מכהן כרב נוהגת לערוך טקס בת-מצוה בבית הכנסת. לצערי בטקס זה עוברים על כמה איסורים, כגון: קול באשה ערוה, ישיבה מעורבת, זלזול במקום קדוש וכו'.

שאלתי – כיצד עלי לנהוג במקרה זה, האם עלי לדרוש בתוקף מהקהילה לבטל את הטקס הנ"ל, ולא לקיים אותו בבית הכנסת?

תשובה: ראשית אני שמח שבנות ישראל מבינות שיש לעשות שמחה בעת שהן מגיעות למצוות. עיין בבן איש חי שנה א' פרשת ראה אות י"ז, וזה לשונו: "וגם הבת ביום שתכנס בחיוב מצוות אעפ"י שלא נהגו לעשות לה סעודה עם כל זה תהיה שמחה אותו היום, ותלבש בגדי שבת, ואם יש לאל ידה תלבש בגד חדש ותברך שהחיינו ותכוון גם על כניסתה בעול מצוות" עד כאן לשונו. לפיכך דבר נאה הוא.

אולם, אין שום היתר לערוך מסיבה זו בבית הכנסת, ואפילו אם עושים זאת במשותף לכמה בנות. בית אלוקים, מקדש מעט, הוא מקום לתפילה, ולא לעריכת מסיבות, אשר כמה וכמה מכשולים יוצאים מזה כפי המתואר במכתב¹⁵.

גיוס בנות לצבא

שאלה: בעניין גיוס בנות לצבא:

א. האם חל איסור להשתייך לכל מסגרת צה"לית כלשהי, כולל נח"ל או מורה חיילת, או שהוא חל רק על המסגרות הצה"ליות הרגילות?

ב. האם פסק הרבנות הראשית הינה הוראה כללית בלבד, אך יש מקום לרבנים ומורי הוראה המכירים את הבת באופן אישי להתיר לה ללכת לצבא, או שזהו פסק ללא יוצא מן הכלל?

תשובה: מועצת הרבנות הראשית לישראל בכל התקופות, כולל בראשות הרבנים הראשיים הקודמים, אסרו גיוס בנות בכל צורה שהיא, ואין בידי רב או מורה הוראה בישראל לשנות פסק זה, כי אין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חבירו, אלא אם כן גדול ממנו בחכמה ובמניין עדויות פרק א', ה. עוד עיין עבודה זרה ל"ו, א.

15 ומותר להן לשיר בקולן ובלבד שלא יהיו שם גברים, ואם יש גברים, אפילו אם יש מחיצה – אינן רשאיות לשיר (עוד עיין שו"ע אור חיים סימן קנ"א).

ומסופקני אם בימינו מועצת הרבנות הראשית לישראל יכולה לבטל את דברי הרבנים שקדמו לה.

עצירת טרמפים על-ידי בנות

שאלה: בתור בחורה דתיה, ההולכת על-פי פסקי ההלכה של הרבנות הראשית, ברצוני לדעת האם יצא פסק הלכה לפיו אסור לעצור טרמפים.
תשובה: אין לעצור טרמפים לבד אלא אם כן נמצאים עוד שניים שנוסעים ביחד¹⁶.

ג. הלכות שונות

מהו "עשה לך רב"?

שאלה: האם "עשה לך רב" נאמר כפשוטו, ויש לשאול רב אחד בכל ענייני התורה?
תשובה: "עשה לך רב" והסתלק מן הספק¹⁷, עליך ללכת לרב אחד בלבד לכל ענייני התורה.

לשיר פסוקים מן התנ"ך

שאלה: האם מותר לשיר שירים של פסוקים או חלקיהם המיועדים לעורר לחזרה בתשובה?
תשובה: כל זמר המעורר לחזרה בתשובה, אפילו שהוא מחלקי פסוקים – מותר. עיין בשו"ע או"ח סימן תק"ס סעיף ג'¹⁸.

שליח ציבור נער צעיר או רווק

אם הציבור מוכן שנער יהיה שליח הציבור אזי הדבר מותר. נהגו בר"ה ויר"כ שהש"ץ יהיה נשוי.
כל זאת – כש"ץ עראי. כש"ץ קבוע ראוי להיות רק מי שנתמלא זקנו מפני כבוד הציבור.

16 באופן כללי אני לא מציע לבנות לעלות על טרמפ. במידת הצורך, בת העולה על טרמפ – צריך שתהיה איתה לפחות בת נוספת. בן העולה על טרמפ – רשאי לעלות גם כשהוא לבדו. במקום סכנה מצו על הנהג, אפילו בלילה, לקחת נוסעים. ואפילו אם הוא לבד ולוקח אשה בודדה, ואין בכך חשש יחוד, כי לא סביר שבמצב זה הוא יעצור בצידי הכביש. ודי למבין. (עוד עיין בשו"ע אבן העזר סימן כ"ב)

17 אבות א', טו.

18 וכן במגן אברהם שם ס"ק י' ומשנה ברורה שם ס"ק י"ד.

לשאת אשה לפני גיל עשרים

שאלה: האם נוהגת כיום ההלכה המובאת בשולחן ערוך אבן העזר שצריך לשאת אשה לפני גיל עשרים, בפרט לבחור ישיבה היושב ולומד?
תשובה: גם בימינו, מי שיכול ראוי שישא אשה לפני גיל עשרים. אולם, אם הדבר מפריע לו ללמוד תורה ואין לו הרהורים, מותר לאחר את גיל הנישואין¹⁹.

עליית ילד קטן לתורה

שאלה: בישוב קטן חפצים להעלות ילדים לתורה כדי להרגילם לבא לבית הכנסת. הרעיון היה להעלותם לעליית "סמוך", הכוללת שלושה פסוקים עליהם חוזר הקורא בקוראו את עליית השביעי.
תשובה: קטן עולה למניין שבעה, כך נפסק בשו"ע סימן רפ"ב סעיף ג. יש המקפידים שיעלה רק ל"משלים", ויש הנוהגים שהוא מוציא אחרים ידי חובה ועולה בכל העליות. הצעתכם שקטן יעלה "סמוך", והחזן ישלים את הקריאה, זה אליבא דכולי עלמא. כמובן שיש בהצעה זו חשיבות רבה בחינוך לקריאת התורה.

עריכת בר-מצוה לנער עם פגיעה שכלית

שאלה: מ. הינו ילד שנולד עם פגיעה שכלית מסוימת, המונעת ממנו להשתלב בכיתת לימודים רגילה. בקרוב הוא יגיע לגיל בר מצוה, והמשפחה חפצה לעשות לו בר-מצוה עם הנחת תפילין. אם נסביר לו פעמים רבות את מהות העניין הוא יבין ואף ישמח לקיים. האם הוא אכן חייב במצוות במצבו?
תשובה: קיבלתי את מכתבכם וקראתי בצער על מצבו של הבן מ. בעניין בר-מצוה. אם הוא אינו מבין מאומה, זו בעיה. אבל כפי שהבנתי מתוך השורות של מכתבכם הוא כן מבין. אם אתם תסבירו לו מה זה מצוות תפילין, ויבין, אפשר לערוך לו בר-מצוה²⁰.

שימוש בכרטיסיה במוצאי שבת

שאלה: אנו חברים בתנועת הנוער "עזרא", ומדי שבת עלינו לחזור מהסניף לביתנו באוטובוס עקב המרחק. האם מותר לנו לשים כרטיסיה בכיס לפני כניסת השבת ולהשתמש בה במוצאי השבת?
תשובה: יש שפסקו שאם הכרטיסיה מונחת בערב שבת בכיס, והיא מחוברת בסיכת בטחון, אפשר להקל. אבל אין נראה לי היתר זה. לפיכך, עליכם להפקיד

19 שו"ע אבן העזר בימן א', סעיף ג.

20 אם הוא מבין שעליו לשמור את התפילין בקדושה - הוא רשאי להניחן בברכה, והוא יכול לעלות לתורה ולברך, וכן אפשר לצרפו למניין. אך אין זה מכבוד הציבור שהוא יהיה ש"ץ.

בערב שבת את הכרטיסיה ביד חבר שגר קרוב למקום שתהיו בו בשבת, ותקבלו אותה ממנו במוצ"ש.

מצוות כיבוד הורים לילדים נשואים

שאלה: לבעלי ולי שני ילדים נשואים ההולכים ב"ה בדרך התורה. כאשר הם באים להתארח אצלנו בעלי מקפיד איתם על דינים שונים. בבוקר הוא מעיר את הבן לתפילה בציבור, לבת הוא מעיר בענייני צניעות וכד'. דבר זה גורם למתח בינינו לבין הילדים, עד כדי כך שהם לא רוצים לבוא לבקר אצלנו. שאלתי היא: כיצד עלינו לנהוג בתור הורים, האם להעיר להם או שמא להעלים עין ולקבל אותם כמו שהם?
תשובה: ראשית, אשריכם שזכיתם לגדל דור ישרים מבורך, וב"ה שבעלך מקפיד על קלה כבחמורה.

לגבי ילדיך – יפה תעשי אם את כאמא תבהירי להם, שרואי להם לנהוג כדברי אביהם, ובמיוחד בביתו²¹. זהו גם חינוך טוב לבניהם, שכאשר יראו את אביהם מכבד את אביו, אף הם יכבדו אותו. זוהי מצוה רבה על הבנים לגרום לאביהם נחת רוח.

לימודים בישיבה גבוהה או בישיבת הסדר

שאלה: תלמיד המסיים ישיבה תיכונית ומתלבט היכן להמשיך את לימודיו: בישיבה גבוהה או בישיבת הסדר.

תשובה: כל היכול ללמוד תורה במשך זמן רב, ותורתו אומנותו, יעשה כן. ולא – עדיף שילך לישיבת הסדר, המשלבת לימוד תורה ושירות בצבא, ויזכה גם ללמוד תורה וגם להתחזק ביראת שמים. עיין ברמב"ם סוף הלכות שמיטה ויובל פרק י"ג הל' י"ג²², ובמסכת בבא בתרא דף י' ע"א.

לימוד משפטים באוניברסיטה

שאלה: האם מותר ללמוד משפטים באוניברסיטה, כאשר מערכת המשפט מבוססת על חוקי התורכים והבריטים ולא על-פי חוקי התורה, מתוך מגמה

21 האמא צריכה להעיר בחכמה לילדיה הנשואים על התנהגותם, אף אם הם מבוגרים, וזה מדין חינוך, וכן ינהג האבא. ולכלתה תעיר בדרך רמז ובחכמה, כדי לא לפגוע בה.

22 זו לשון הרמב"ם שם: "ולא שבט לוי בלבד אלא כל איש ואיש מכל באי העולם אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו להבדל לעמוד לפני יי לשרתו ולעובדו לדעה את יי והלך ישר כמו שעשהו האלהים ופרק מעל צוארו עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם הרי זה נתקדש קדש קדשים ויהיה יי חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים ויזכה לו בעה"ז דבר המספיק לו כמו שזכה לכהנים ללויים הרי דוד ע"ה אומר "ד' מנת חלקי וכוסי אתה תומיך גורלי".

לשנות את המערכת בעתיד?
תשובה: לכתחילה הטוב ביותר הוא להמשיך וללמוד בישיבה. אך אם חשקה נפשך בלימודי משפטים, עליך ללמוד בשולחן ערוך חושן משפט סימן כ"ו מהם המקרים בהם מותר וכיצד ניתן להתדיין בערכאות.

העתקת תוכנה ושימוש בה
שאלה: האם מותר לאדם להשתמש בתוכנות גנובות ולהשתמש בהן כגון כשמעבידו מורה לו להשתמש בהן?
תשובה: לגבי גניבת תוכנות – לכאורה נראה שזו גניבה ממש. על כן אסור להשתמש בתוכנה כשברור שהיא גנובה²³.

23 העובד אינו חייב למחות במעבידו על כך. לגבי העתקת שירים מהמחשב: אם כל הזכויות שמורות, אז אסור להעתיק שיר מדיסק של שירים. אם מחבר השיר אינו מקפיד על כך, הדבר מותר אך הדעת נותנת שהמחבר מקפיד על כך, על כן אסור לעשות זאת.